

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Gerli Ljahovski

**PAKENDIARVESTUSSÜSTEEMI KOOSTAMINE
TOITLUSTUSETTEVÕTTELE NING UURING
PAKENDIARVESTUSE TEADLIKKUSEST**

Bakalaureusetöö

Õppekava ärindus, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Kaidi Kallaste, MBA

Tallinn 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Gerli Ljahovski .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 155208

Üliõpilase e-posti aadress: gerli.ljahovski@gmail.com

Juhendaja Kaidi Kallaste, MBA:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE PAKENDIARVESTUSEST JA -AKTSIISIST	7
1.1. Pakendite liigitus ja regulatsioon Eestis	7
1.2. Pakendiarvestusest	12
1.3. Pakendiaktsiis	14
2. ETTEVÕTTELE PAKENDIARUANDLUSE KORRALDAMINE	19
2.1. Ettevõtte lühitutvustus	19
2.2. Pakendiarvestus ettevõttes	20
3. UURING ETTEVÕTJATE TEADLIKKUSEST	25
3.1. Andmed ja meetodika	25
3.2. Tulemused	26
KOKKUVÕTE	30
VIIDATUD ALLIKAD	32
SUMMARY	34
LISAD	36
Lisa 1. Euroopa Komisjoni direktiivi 2013/2/EL I lisa	36
Lisa 2. Ettevõtte pakendiarvestuse sisekorraeskiri	39
Lisa 3. Küsimustik	40

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on selgitada ja uurida ettevõtjate teadlikkust pakendiarvestuse pidamise kohustusest ning töötada välja toitlustusettevõttele pakendiarvestussüsteem ning -siseeeskiri. Uurimisprobleemiks on viimastel aastatel toimunud Pakendiseaduse redaktsioonid, mille tulemusena paljud ettevõtted ei ole teadlikud, et neil on kohustus pidada pakendiarvestust, olenemata sellest, kas nad lasevad oma müügitegevusega pakendimassi ringlusesse vähem kui viis tonni aastas. Empiirilises osas kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, täpsemalt küsimustikku.

Töö esimeses osas antakse ülevaade pakenditest, pakendiseadusest ning -aktsiisist. Teises osas kirjeldatakse protsessi, kuidas koostatakse pakendiarvestussüsteem ning pakendiaruandluse sisekorraeeskiri. Samuti tuuakse välja ettevõtte pakendiaktsiisi tasumise kohustus ning võrreldakse seda taaskasutusorganisatsioonile makstava summaga. Uuring ettevõtjate teadlikkusest pakendiarvestuse pidamise kohustusest viiakse läbi veebipõhise küsimustiku abil. Tulemuste analüüsist selgub, et ettevõtjad on pigem teadlikud arvestuse pidamise kohustusest, kuid siiski leitakse, et riigipoolne teavitustöö ei ole olnud piisav.

Võtmesõnad: pakendiseadus, pakendiarvestus, ettevõtjad, uuring, teadlikkus

SISSEJUHATUS

Iga toode vajab transportimisel, säilitamisel ja üleandmisel tarbijale teatud kaitset ehk pakendit. Alates 1980ndatest aastatest kerkisid arenenud tööstusriikides esile suured keskkonnavalased probleemid, mille reguleerimiseks oli vaja seaduseid. Eestis rakendus 1995. aastal pakendiseadus (PakS), mis lõi üleriigilised alused pakendi ja pakendijäätmete üleriigilisele kogumise ja taaskasutussüsteemile ning rakendas selleks vajalikud majandusmeetmed, näiteks tagasivõtmise kohustus, tagatisraha ning pakendiaktsiis.

Alates 2004. aastast on ettevõtted kohustatud pidama oma pakendimaterjali koguse üle pidevat arvestust pakendiseaduses nimetatud pakendiliikide kaupa. Kuni 2015. aasta seadusemuudatuseni, millega kaasnes auditeerimise kohustus kõigil pakendiettevõtetal, kes paiskavad turule rohkem kui 100 kg plastpakendit ja 200 kg muud pakendiliiki aastas, ei olnud paljud ettevõtted sellest teadlikud või olid tahtlikult kohustusi mittetäitnud. Redaktsiooni tulemusena olid pakendiettevõtted sunnitud oma pakendiarvestuspõhimõtted üle vaatama. Lisaks sellele tekitas veelgi enam segadust 2016. aasta järjekordne redaktsioon, mis seadis piirangu auditeerimiskohustusele. Pakendiauditi peavad tellima vaid need pakendiettevõtted, kes lasevad aastas ringlusesse rohkem kui viis tonni pakendeid. Paljud ettevõtted ei ole teadlikud, et neil on kohustus pidada pakendiarvestust, olenemata sellest, kas nad lasevad oma müügitgevusega pakendimassi ringlusesse vähem kui viis tonni aastas. Nende hulka kuulub väga palju mikroettevõtteid.

Käesoleva lõputöö eesmärk on selgitada välja ettevõtjate teadlikkus pakendiettevõtja kohustustest ja töötada välja pakendiarvestussüsteem ning koostada pakendiarvestuse sisekorraeskiri toitlustusega tegelevale mikroettevõttele.

Eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgnevad uurimisülesanded:

- 1) anda ülevaade pakendiseadusest, pakendiaktsiisi seadusest ning pakendiarvestuse regulatsioonist Eestis;
- 2) selgitada, kuidas töötatakse välja pakendiarvestussüsteem ning mille alusel koostatakse pakendiarvestuse sisekorraeeskiri;
- 3) uurida ettevõtjate teadlikkust pakendiarvestuse kohustusest.

Töö koostamisel on kasutatud nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid uurimismeetodeid. Andmeid kohuti uuritavast ettevõttest nii dokumendivaatluse kui ka osalusvaatlus teel. Ettevõtjate teadlikkuse väljaselgitamiseks korraldati ka küsitlus.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses osas pööratakse tähelepanu pakenditele ja nende arvestusele, kirjeldatakse hetkeolukorda Tutvustatakse nii viimaste aastate kui ka järgnevalt planeeritud pakendiseaduse muudatusi, tuuakse välja pakendiaktsiisi laekumine riigieelarvesse ning erinevus pakendiaktsiisi määra ja taaskasutusorganisatsioonide tariifide vahel. Teises osas kirjeldatakse valitud ettevõtet ning sellega seotud pakendiliike, antakse ülevaade, kuidas teostatakse ettevõttelt saadud andmete alusel toimiv pakendiarvestussüsteem ning -sisekorraeeskiri. Kolmandas osas uuritakse ettevõtjate teadlikkust pakendiarvestusest. Selleks korraldatakse küsitlus, mille tulemusi analüüsitakse.

Töö teoreetilise osa koostamisel on autor lähtunud enamasti eestikeelsetest õigusallikatest, kuna pakendiseadus ja -aruandlus peavad vastama eelkõige Eesti Vabariigi seadustele, lisaks on olulised ka Euroopa Liidu direktiivid. Pakendiarvestussüsteemi loomiseks kasutatakse ettevõtte sisedokumentatsiooni.

1. ÜLEVAADE PAKENDIARVESTUSEST JA -AKTSIISIST

Pakend on mis tahes materjalist valmistatud toode, mida kasutatakse kauba transportimiseks, kaitsmiseks, kättetoimetamiseks või esitlemiseks selle elutsükli vältel. Toormest kuni valmiskaubani ning tootjalt tarbijani jõudmisel. Samuti loetakse pakendiks samal eesmärgil ühekordselt kasutatavaid pakendeid. (PakS § 2)

Viimastel aastatel on hakatud suurt tähelepanu pöörama taaskasutusele ja kuigi olukord näitab iga aastaga paranemise märke, on ikka taaskasutatavaid materjale, mida jäetakse taaskasutamata. Euroopas on kasutusel suurel hulgal erinevaid pakkematerjale, iga inimese kohta ligi 16 tonni aastas, millest ligikaudu 6 tonni muutub jäätmeteks. 2010. aastal toodeti Euroopa Liidus kokku 2,5 miljardit tonni jäätmeid, millest vaid 36% (900 miljonit tonni) taaskasutati. Ülejäänud 1,6 miljardit tonni jäätmeid põletati või ladustati prügilatesse, kuigi sellest vähemalt 600 miljonit tonni oleks olnud võimalik töödelda või taaskasutada. (Waste)

1.1. Pakendite liigitus ja regulatsioon Eestis

Pakendeid on võimalik liigitada otstarbe, taaskasutuskordade ja materjali järgi. Tähtis on, et kõik pakendiseadusest sõltuvad osapooled oleksid suutelised pakendeid liigitama, sest erinevatele pakendiliikidele ja –materjalidele kehtivad erinevad tagasivõtu- ja taaskasutustingimused. Samuti on oluline, et pakendiettevõtjad liigitavad õigesti pakendiliike esitades pakendialaseid andmeid pakendiregistrile.

Pakendeid on võimalik liigitada nende otstarbe järgi järgmiselt (PakS § 3 lg 2):

- a) Müügipakend, mis moodustab osa tarbijale või lõppkasutajale müügikohas üleantavast müügiühikust. Müügipakend on enamasti tüüpiline müüdava toiduaine või esmatarbekauba pakend (näiteks joogipudelid, kilekotid, karbid, purgid aga ka toodet ümbritsev pappkast).
- b) Rühmapakend, mis on mõeldud teatud hulga müügiühikute rühmitamiseks müügikohas, kasutatakse kauba käsitsemise lihtsustamiseks, kaitsmiseks või esitlemiseks. Tüüpilised rühmapakendid on toodete pakendamiseks mõeldud pappkastid, kaitsekiled jne.
- c) Veopakend, mis on mõeldud ühe või mitme müügiühiku kauba käsitsemiseks või transportimiseks, et vältida veol tekkivaid kauba füüsilisi kahjustusi. Tüüpilised veopakendid on kaubaalused, puidust raamid, metall-lindid jne.

Pakendite liigitus taaskasutus kordade järgi (PakS § 3 lg 2):

- a) Korduskasutuspakend on mõeldud ja kavandatud läbima olemusringi korduskasutussüsteemis mitu korda, sõltuvalt pakendi kasutusotstarbest, -võimalustest ja -kõlblikkusest. Tüüpilised korduskasutuspakendid on korduskasutuspudelid, korduskasutuses olevad kaubaalused jms.
- b) Ühekorrapakend, mis on mõeldud ühekordseks kasutamiseks. Näiteks kilekott, plastpudel jms muutub peale kasutamist jäätmeks.

Pakendeid on võimalik liigitada materjali järgi (PakS § 3 lg 3):

- a) klaas;
- b) plastik;
- c) paber ja kartong;
- d) metall;
- e) puit;
- f) muu materjal (näiteks tekstiil).

Pakendiks loetakse maiustustekarpi, CD-karpi ümbritsev kile, müügikohas täitmiseks mõeldud pakendit (paber- või plast-kandekotid), ühekorraldrikut ja –topsi, võileivakotti, alumiinium-fooliumi, toote küljes rippuvat või tootele kinnitatud etiketti (vt Lisa 1). Pakend on ka pakendi osa,

pakendile kinnitatud kleebis, kinnituskamber, plastümbris, pesuaine-doseerija kui see on ka anuma kork jne. Pakendiks ei loeta tööriistakasti, teekotti, juustu ümbritsevat vahakile, vorsti ümbritsevat kile, ühekordseid söögiriistu. Seega näiteks kiirtoitlustuskohtades on papptaldrikud- ja topsid pakend, aga lusikas, noad, kahvlid ei kuulu pakendi alla. (Moora)

Pakendiseaduse kohaselt on pakendiregister riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kuhu kantakse ning kus hoitakse ja töödeldakse andmeid turule lastud pakendatud kauba pakendite, tekkinud pakendijäätmete, pakendi korduskasutuse, pakendijäätmete taaskasutamise ning taaskasutamise sihtarvude täitmise kohta (PakS § 25).

Keskkonnaministeerium on Eesti keskkonnavaldkonna eestvedaja, mille põhieesmärk on vastutustundliku suhtumise kujundamine loodusesse ning Eesti inimestele puhta ja looduslikult mitmekesise elukeskkonna säilitamine. Jäätmekäitlusvaldkonna eesmärgiks on taaskasutada võimalikult palju tarbimisest üle jäävaid materjale ehk jäätmeid. (Keskkonnaministeeriumi kodulehekülg)

Pakendiettevõtja on isik, kes majandus- või kutsetegevuse raames pakendab kaupa, veab sisse või müüb pakendatud kaupa (PakS § 10).

Taaskasutusorganisatsioon on pakendiseaduse paragrahv 10 punktide 1 ja 2 kohaselt keskkonnaministri poolt akrediteeritud juriidiline isik, mille asutajad ja liikmed on pakendiettevõtjad või nende moodustatud juriidilised isikud, mille liikmed, osanikud või aktsionärid on pakendiettevõtjad. Taaskasutusorganisatsiooni ülesanne on korraldada kohustused üle andnud pakendiettevõtjate pakendi ja pakendijäätmete üleriigilist kogumist ja taaskasutamist ning arendada edasi taaskasutussüsteemi eesmärgiga tagada pakendijäätmete taaskasutamine vähemalt ettenähtud ulatuses. (PakS § 10)

Eestis on neli akrediteeritud taaskasutusorganisatsiooni, kellega on võimalik sõlmida leping oma taaskasutamise kohustuste täitmiseks (Sortimise ABC):

- a) MTÜ Eesti Pakendiringlus;
- b) MTÜ Eesti Taaskasutusorganisatsioon;
- c) OÜ Tootjavastutusorganisatsioon;
- d) OÜ Eesti Pandipakend.

OÜ Eesti Pandipakend tegeleb vaid selliste pakenditega, millel on kehtestatud tagatisraha. Esimesed kolm aga tegelevad kõikide jäätmete kogumisega.

Keskkonnaministeeriumi koostatud aruannete põhjal on selgunud, et Keskkonnaministeeriumi andmed erinevad pakendiettevõtjate ja taaskasutusorganisatsioonide poolt pakendiregistrisse esitatud andmetest pakendijäätmete koguste kohta. Nimelt pakendiregistri andmete kohaselt on pakendikogused neljandiku võrra väiksemad tegelikust pakendijäätmete kogusest. (Siht, 2015, 47-48)

Keskkonnaministeeriumi ja taaskasutusorganisatsioonide poolt pakendiregistrisse esitatavate andmete erinevuste vähendamiseks ja võimalusel ka vältimiseks jõustus 1. jaanuaril 2015. aastal pakendiseaduse muudatus, millega kaasnes ettevõtete kohustus esitada auditeeritud pakendiaruandeid. Varem kehtinud seaduse kohaselt oli auditeerimiskohustus vaid taaskasutusorganisatsioonidel ning nendel ettevõtetel, kes ei olnud andnud oma kohustusi edasi taaskasutusorganisatsioonile ning esitasid oma andmeid ise. Seadusemuudatusega laienes auditeerimiskohustus ka neile ettevõtetele, kes lasid ringlusesse plastpakendeid vähemalt 100 kilogrammi aastas ja/või muust materjalist pakendeid vähemalt 200 kilogrammi aastas. Juba 30. juuniks 2015 tuli esitada eelneva, 2014. aasta andmed pakendijäätmete kohta. Selleks ajaks pidi olema tellitud audiitorilt pakendiaudit, mis kinnitas, et taaskasutusorganisatsiooni poolt esitatud andmed vastavad tegelikkusele. (Einholm)

1. jaanuaril 2016. aastal jõustusid pakendiseaduses järgnevad muudatused (PakS § 24):

- a) pakendiettevõtja, kes laseb turule pakendatud kaupa pakendimassiga üle viie tonni aastas, ja taaskasutusorganisatsioon peab korraldama andmete kontrollimise piiratud kindlustandva töövõtuna;
- b) pakendiettevõtja, kes laseb turule pakendatud kaupa pakendimassiga alla viie tonni aastas, on vabastatud registrisse esitatavate andmete kontrollimisest;
- c) pakendiettevõtja, kes laseb turule pakendatud kaupa pakendimassiga üle viie tonni aastas ja on oma kohustused üle andnud taaskasutusorganisatsioonile, peab korraldama andmete kontrollimise piiratud kindlustandva töövõtuna ja audiitori kokkuvõtte tuleb esitada taaskasutusorganisatsioonile.

Selle redaktsiooni tulemusena vabanesid paljud mikro- ja väikeettevõtted pakendiregistrisse esitatavate andmete audiitorkontrollist. Selliseid ettevõtteid on ligikaudu 2000 ning nende osatähtsus turule lastud pakendite kogusest on alla kahe protsendi. Lisaks leevendati auditeerimise põhjalikkust, mis tähendab, et piiratud kindlustandva töövõtu puhul tuleb läbida väiksemal määral protseduure, millega väheneb haldus- ja maksukoormus pakendiettevõtjatele. (Pakendiseaduse... 2015)

Lisaks jõustus 07. aprillil 2017. aastal veel üks redaktsioon. Nimelt on pakendimaterjali liikide hulka arvatud ka plastkandekott, mis on plastist valmistatud sangadega või sangadeta kandekott, mille tarbija saab kauba müügikohas (PakS § 3).

Plastkandekoti liigid on järgmised (PakS § 4):

- a) õhuke plastkandekott – õhem kui 50 mikronit;
- b) eriti õhuke plastkandekott – õhem kui 15 mikronit ning mida kasutatakse hügieeni tagamiseks või lahtise toidukauba esmaseks pakendamiseks, kui see aitab vältida toidu raiskamist;
- c) oksüdantide toimele lagunev plastkandekott – valmistatud plastist, mis sisaldab mikroosakesteks lagunemist põhjustavaid lisaaineid.

Redaktsiooni aluseks on Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 94/62/EÜ, millega reguleeritakse plastkandekottide kasutamist. Konkreetseid meetmeid kõnealune direktiiv kottide tarbimise osas ei sisalda. Samas on liikmesriigid kohustatud kasutusele võtma meetmeid kooskõlas Euroopa Liidu jäätmepoliitika üldesmärkide ja jäätmehierarhiaga, et oluliselt vähendada plastkandekottide tarbimist. (Packaging...)

Järgnevalt on välja toodud meetmed, mis on Eestis rakendatud. Pakendiettevõtjale kehtestatud nõuded müügikohas (PakS § 5):

- a) tarbijale ei tohi anda õhukesi ja eriti õhukesi plastkandekotte tarbijatele tasuta, välja arvatud eriti õhukesi plastkandekotte, mida kasutatakse hügieeni tagamiseks või lahtise toidukauba pakendamiseks, kui see aitab vältida toidu raiskamist (jõustub 31.12.2018);
- b) tarbijale tuleb pakkuda õhukesi plastkandekotte, kaasa arvatud eriti õhukese plastkandekoti kõrval muid võimalusi kauba pakendamiseks;
- c) tuleb vältida oksüdantide toimele lagunevate plastkandekottide müügi või tasuta jagamist.

Pakendiseaduse § 24² kehtestab, et üle 100-ruutmeetrise pindalaga müügikohaga pakendiettevõtja on kohustatud arvestust pidama tarbijatele müüdava ja tasuta antavate õhukeste ja eriti õhukeste plastkandekottide kohta ning esitama andmed pakendiregistrisse.

Pakendiseaduse § 39³ on välja toodud, et eelmainitud meetmed on välja töötatud selleks, et saavutada tarbimise arvuks 90 õhukest plastkandekotti inimese kohta aastas 31. detsembriks 2019. ning alla 40 õhukese plastkandekilekoti inimese kohta aastas 31. detsembriks 2025.

1.2. Pakendiarvestusest

Pakendiseaduse kohaselt on pakendiettevõtja kohustatud pidama pakendimaterjali massi üle pidevat arvestust pakendi ja pakendimaterjali liikide järgi järgmiselt (PakS § 24 lg 1):

- a) pakendatud kauba pakend ja sisse- ja väljaveetud pakendatud kauba pakend;
- b) turule lastud kauba pakend;
- c) tekkinud pakendijäätmed;
- d) korduskasutuspakend;
- e) Eestis taaskasutatud pakendijäätmed ning sisse- ja väljaveetud pakendijäätmed;
- f) raskmetalle sisaldav pakend.

Pakendiseadusega on määratletud arvestuse aluseks algdokumendid, mida peab säilitama vähemalt seitse aastat (PakS § 24 lg 3):

- a) pakendatud kauba müüki, sisse- või väljavedu käsitlevad dokumendid;
- b) pakendi soetamist tõendavad dokumendid;
- c) pakendite või pakendijäätmete taaskasutavate ettevõtjate väljastatud raamatupidamise algdokumendid, vastuvõtudokumendid, aktid ja kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil taaskasutamise tõendid;
- d) tolli aktsepteeritud tollideklaratsioonid ning pakendi, pakendatud kauba ning pakendijäätmete sisse- ja väljaveo kohta.

Kõik eespool toodud dokumendid on vajalikud tõendusmaterjalina auditi puhul ja järelvalveorgani kontrolli teostamisel.

Vastavalt Pakendiseaduse § 16 järgi on Eesti pakendiettevõtetal oma kohustuste täitmiseks võimalik:

- a) koguda oma pakendijäätmed kokku ja taaskasutada vastavalt §-s 36 sätestatud nõuete kohaselt ning kanda sellest tulenevad kulud;
- b) anda oma kohustused üle taaskasutusorganisatsioonile ja tasuda neile teenustasu pakendijäätmete nõutud koguses kokku korjamiseks ja taaskasutusse suunamiseks;
- c) maksta aktsiis täies ulatuses.

Pakendiettevõtjal tekib auditeerimise kohustus, kui ta esitab oma andmed pakendiregistrisse ja laseb turule pakendatud kaupa pakendimassiga rohkem kui viis tonni aastas. Pakendiettevõtja, kes esitab oma andmed pakendiregistrisse ja laseb turul pakendatud kaupa pakendimassiga vähem kui viis tonni aastas, on vabastatud esitatavate andmete audiitorkontrollist. Viimaste pakendiettevõtjate osakaal on ligi kaks protsenti.

Järelvalvet pakendite kogumise, tagasivõtmise ja taaskasutuse üle teostavad Keskkonnainspeksioon, Maksu- ja Tolliamet, Tarbijakaitseamet, Veterinaar- ja Toiduamet ning linna- ja vallavalitsused (PakS § 26). Pakendiseaduse mittetäitmine võib maksma minna kuni 32 000 eurot ühe rikkumise kohta, millele võib lisanduda puudujääv pakendiaktsiis koos viivistega tagasiulatuvalt kuni viis aastat (PakS 8. peatükk).

Pakendiarvestusest ja -aruandlusest on saanud oluline teema pärast Euroopa Liiduga ühinemist, kuna Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 94/62/EÜ üheks eesmärgiks on kaitsta keskkonda, vähendades pakendijäätmete teket. Euroopa keskkonnapoliitika kohaselt vastutab pakendijäätmete kogumise ja taaskasutuse eest ettevõtte, kes on pakendi turule ringlusesse lasknud. Alates 1. juunist 2004 jõustus Pakendiseadus, mis kohustas ettevõtteid pidama arvestust pakendite üle. Riigikontrolli auditi hinnangul oli 2009. aastal laekumata pakendiaktsiisi ligi ühe miljardi krooni ulatuses, mille tulemusel reguleeris Keskkonnaministeerium pakendiseadust. Muudatuse tulemusena oli kõigil ettevõtetel, kes lasevad turule rohkem kui 100 kg plastpakendeid ja 200 kg muid pakendeid, auditeerimiskohustus. (Jesjutina, 4)

1.3. Pakendiaktsiis

Pakendiaktsiisi seaduse kohaselt on maksukohustusest vabastatud pakendiettevõtja, kes on kogunud ja taaskasutanud enda poolt turule lastud pakendikoguseid vastavalt pakendiseaduse § 36 kehtestatud taaskasutamise sihtarvudeni (vt Tabel 1).

Tabel 1. Pakendijäätmete kasutamise sihtarvud

Pakendi liik	Taaskasutusemäär	Ringlusesse võtmise määr	Plastiks töötlemise määr
Klaas	70%	70%	–
Paber ja kartong	70%	60%	–
Plast	55%	45%	22,5%
Metall	60%	60%	–
Puit	45%	20%	–
Kokku	60%	55%	–

Allikas: Pakendiseadus § 36

Aktiisi tuleb tasuda vaid selle koguse pakendite eest, mida pole taaskasutatud. Maksu olemus seisneb maksuvabastuse andmises. Selleks, et saada maksuvabastust, peab pakendiettevõtja, kas koguma oma pakendijäätmed iseseisvalt kokku ja edastama need jäätmekäitlejale taaskasutamiseks või andma oma kogumise ja taaskasutusega seotud kohustused üle taaskasutusorganisatsioonile. Eestis on pakendiaktsiisi määrad kõrgemad kui taaskasutusorganisatsiooni teenustasud, mis tõttu on ettevõtjad pigem motiveeritud sõlmima lepingu taaskasutusorganisatsiooniga, kes vabastab pakendiettevõtja kõigist pakendi käitlemisega seotud kohustustest ja aktiisi tasumisest. (Suhhonenko)

Pakendi massi määramisel võetakse arvesse aktiisiga maksustatava pakendi mass koos selle komponentide ja pakendiga liidetud lisaelementidega nagu korgid, tihendid, sildid, kinnitusklambrid ja muud, ilma selles lisanduva kaubata. Taaskasutatud pakendi ja aktiisiga maksustatava pakendi kogumass määratakse kilogrammi täpsusega. Kui pakend koosneb erinevatest materjalidest ja need on üksteisest käsitsi eraldatavad, siis määratakse pakendi mass iga eraldatava pakendimaterjali liigi kohta eraldi, välja arvatud juhul, kui eraldatavad osad moodustavad pakendi kogumassist vähem kui 10%. Sel juhul arvatakse pakendi komponentide ja lisaelementide mass valdava pakendimaterjali liigi massi hulka. (Pakendi taaskasutamise määra.. § 2)

Pakendiaktsiisi seaduse (PakAS) kohaselt on aktsiisiga maksustatud kõik Eestis turule lastud kauba pakendid, teistest Euroopa Liidu liikmesriikidest soetatud ja imporditud pakend ning neile vastavad aktsiisimäärad on sätestatud pakendiaktsiisi seaduse lisa (vt Tabel 1). (PakAS § 1)

Tabel 2. Pakendiaktsiisi määrad

Maksustatav pakend	Aktsiisimäär eurodes kg kohta
Klaas	0,6
Plast	2,5
Metall	2,5
Paber ja kartong, ka kihiline kartong	1,2
Puit	1,2

Allikas: Pakendiaktsiisi seaduse lisa

Vastavalt pakendiseadusele on kõikide taaskasutusorganisatsioonide kohustuseks kohelda pakendiettevõtjaid võrdsetel tingimustel, pakkudes neile samu teenuseid ja kehtestades neile samu müügi-, veo- ja rühmapakendite tariife (vt Tabel 3). See tähendab, et kõik taaskasutusorganisatsioonid saavad kehtestada samu tariife pakendiliikidele ja –materjalidele.

Tabel 3. Taaskasutusorganisatsiooni tariifid müügi-, veo- ja rühmapakenditele

Pakendi materjal	Müügipakendite tariif eurodes kg kohta	Veo- ja rühmapakendite tariif eurodes kg kohta
Klaas ja keraamika	0,102	–
Paber ja kartong, sh joogikartong	0,105	0,093
Plast	0,409	0,109
Metall	0,256	0,128
Puit	0,041	0,041
Muu materjal	0,409	–

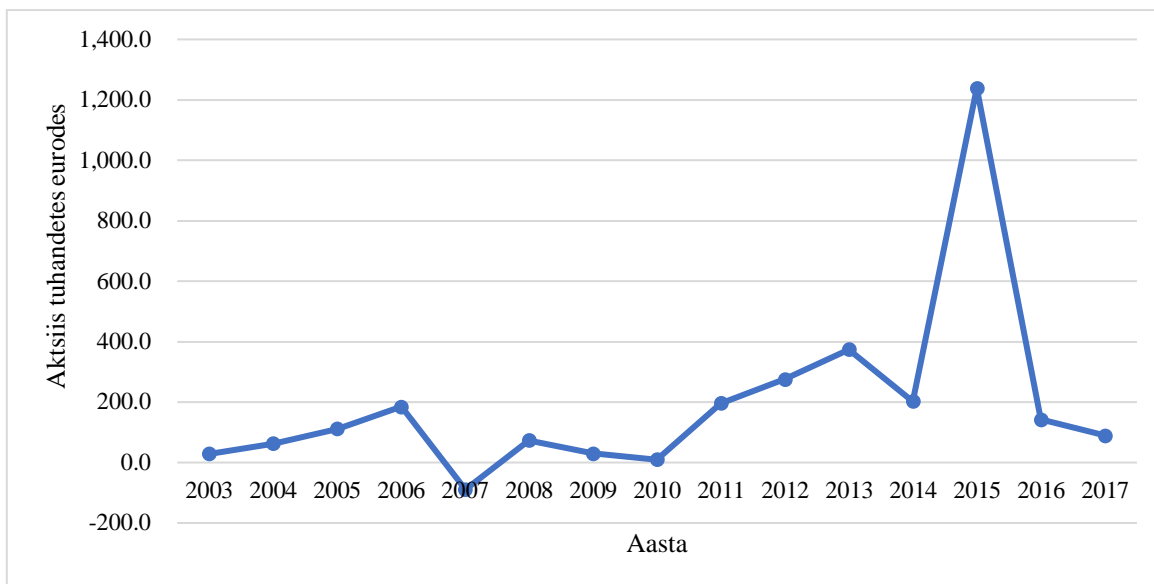
Allikas: MTÜ Eesti Pakendiringlus kodulehekülg. Tariifid 2018

Võrreldes Maksu- ja Tolliametile makstavaid aktsiise ja taaskasutusorganisatsioonidele makstavaid tariife, siis tariifid on oluliselt madalamad ja ettevõtjale on kasulik liituda taaskasutusorganisatsiooniga.

Pakendiaktsiisimaksjaks on pakendiettevõtja – isik, kes majandus- või kutsetegevuse raames pakendab kaupa, veab sisse või müüb pakendatud kaupa. Aktsiisimaksja, kes ei ole kohustusi üle andnud taaskasutusorganisatsioonile, on kohustatud pidama kvartalite lõikes arvestus pakendi massi ja pakendimaterjali liikide lõikes. Lisaks on aktsiisimaksja kohustatud pidama arvestust pakendi taaskasutamise kohta. Pakendiaktsiisi maksukohustuse tekkimisel peab aktsiisimaksja Maksu- ja Tolliametile esitama maksustamisperioodi kohta aktsiisideklaratsiooni maksustamisperioodile järgneva kuu 15. päevaks. (Pakend)

Pakendiaktsiisi seadusega kehtestatud aktsiis laekub riigieelarvesse (vt Joonis 1) (PakAS § 3).

Joonis 1. Pakendiaktsiisi laekumine riigieelarvesse aastatel 2013-2017, tuhandetes eurodes
Allikas: Eesti Statistikaameti andmebaas RR01. Autori koostatud

Joonisel on toodud pakendiaktsiisi laekumine aastatel 2003 kuni 2017. Perioodi algusaastatel on riigieelarvesse laekunud summa olnud 100 kuni 200 tuhande euro vahel. Märkatava mitmekordse tõusu on teinud pakendiaktsiisi laekumine 2015. aastal, kui jõustus pakendiseaduse muudatus, mis kohustas kõiki pakenditega tegelevaid ettevõtteid auditeerima pakendiaruandeid. Riigieelarvesse laekunud summa tõusis ligi 1240 tuhande euroni. Samas järgneval, 2016. aastal, kui rakendati pakendiseaduse redaktsioon, langes summa 142 tuhande euro peale ning 2017. aastal see langes veelgi. Põhjuseks võib tuua selle, et peale seadusemuudatusi on ettevõtted rohkem hakanud mõistma pakendiseaduse ja selle muudatuste olemust ning sellega tutvunud.

2017. aastal kiitis valitsus heaks pakendiaktsiisi seaduse, pakendiseaduse ja keskkonnatasude seaduse muutmise eelnõu, mille eesmärgiks on vähendada turule toodavate pakendite koguseid ning suunata tootjaid ja maaletoojaid kasutama keskkonnasõbralikumast materjalist pakendeid. Hetkel on pakendiaktsiis suunatud rohkem pakendite taaskasutamisele, mitte aga pakendite massi vähendamisele. Pakendiaktsiisi fiskaalne eesmärk – tuua tulu riigieelarvesse – sisuliselt puudub. (Pärgma)

Eelnõuga muudetakse pakendi andmete esitamise korda, mille tulemusel ei esitaks pakendiettevõtja andmeid pakendite kohta enam taaskasutusorganisatsioonile, vaid Pakendiregistrile, kust need on kättesaadavad Maksu- ja Tolliametile ning taaskasutusorganisatsioonidele. Sellega luuakse võimalus,

et pakendiettevõtja ei pea enam esitama eraldi pakendiaktsiisi deklaratsiooni Maksu- ja Tolliametile, vaid maksuhalduril on võimalus andmed kätte saada Pakendiregistrist. Keskkonnasõbralikkuse edendamiseks jäävad aktsiisivabaks ökomärgisega tooted ning korduskasutuspakendid. Prognooside kohaselt peaks pakendiaktsiisist eelarvesse laekuma umbes 15 miljonit eurot. (*Ibid.*)

2. ETTEVÕTTELE PAKENDIARUANDLUSE KORRALDAMINE

2.1. Ettevõtte lühitutvustus

Toitlustusettevõtte on Eesti kapitalil põhinev kinnisvaraarenduse ja haldusega tegelev ettevõtte. Ettevõtte bilansimaht 2016. aastal oli üle kolme ja poole miljoni euro ning käive ligi poolteist miljonit eurot. Ettevõtte põhitegevusala on enda või renditud kinnisvara üürileandmine ja käitus. Muudeks tegevusaladeks on restoranid jm toitlustuskohad, büroohaldus ja raamatute jaemüük spetsialiseeritud kauplustes.

Käesoleva töö raames keskendutakse 2014. aastal Tallinnas tegutsema hakanud toitlustuskohale. Eelmainitu eripäraks on tervisliku ja maitstva toidu pakkumine buffee kontseptsioonina. Buffeevalikust on võimalik ka kaasa osta omal valikul roogasid. See tähendab, et kliendil on võimalus valida endale sobiv pakend ning sinna toidud asetada. Makstava summa fikseerimisel lisatakse arvele ka pakendi hind, milleks on 20 senti. Restorani menüüs on ka erinevaid jooke, millest osad kvalifitseeruvad pakendiseaduse alusel tagatisrahaga klaas- ja plastpudeliteks. Peale toitlustusele on restorani ruumides müügil ka erinevad tooted (maiustused, maitseained jm).

Ettevõttes kasutatakse paberkartongi ning plastik kaste/karpe kauba vastuvõtul ja pakendamisel. Enamik neist on korduvkasutuses, need tagastatakse tarnijale, ent olukorras, kus paber/kartong kast/karp on kahjustunud või katki läinud, visatakse see ära spetsiaalsesse paberkonteinerisse.

Ettevõtte teeb koostööd OÜ Eesti Pandipakendiga, kellele edastatakse tekkinud klaas- ja plastpudelid. OÜ Eesti Pandipakend võtab vastu, loendab ja koostab taaratagastus aruande, mille põhjal koostab ettevõtte raamatupidaja neile arve. Seejärel tasub OÜ Eesti Pandipakend arve alusel ettevõtte poolt tagastatud plast- ja klaaspudelite tagastusraha.

Kuigi ettevõtte teeb koostööd OÜ Eesti Pandipakendiga, lastakse siiski ringlusesse mitmeid muid pakendiliike, mille tagastamisega eelmainitud osaihing ei tegele.

Järgnevalt on välja toodud loetelu, milliseid pakendeid ettevõtte oma tegevuse käigus kasutab ning nende kaal:

- a) vahtplastist einekarp 1-osaline (0,237 kg);
- b) vahtplastist einekarp 2-osaline (0,239 kg);
- c) vahtplastist einekarp 3-osaline (0,240 kg);
- d) vahtplastist supikarp 460 ml (0,012 kg);
- e) vahtplastist supikarbi kaas (0,017 kg);
- f) koogikarp, aknaga (0,075 kg);
- g) koogikarbi põhi (0,075 kg);
- h) toidukarp kaanega, 350 ml (0,102 kg);
- i) toidukarp kaanega 500 ml (0,150 kg);
- j) toidukarp kaanega, 750 ml (0,172 kg);
- k) vorm 430 ml (0,120 kg);
- l) plastjoogitops valge 200 ml (0,024 kg);
- m) smuutitops 350 ml (0,011 kg);
- n) smuutitopsi kaas (0,010 kg).

Lisaks on ettevõtte oma tegevust laiendanud ning avanud uue toitlustuskoha, kus müüakse pakendatud salateid ning muid roogasid, mistõttu pakendite kogus ettevõttes aina kasvab.

2.2. Pakendiarvestus ettevõttes

Ettevõtte teeb koostööd OÜ Eesti Pandipakendiga, kellele nad edastavad tekkinud klaas- ja plastpudelid. OÜ Eesti Pandipakend võtab vastu, loendab ja koostab taaratagastus aruande, mille põhjal koostab ettevõtte raamatupidaja neile arve. Seejärel tasub OÜ Eesti Pandipakend arve alusel ettevõttele tagastatud plast- ja klaaspudelite tagastusraha. Arvel on välja toodud, millist tüüpi pudelite eest tasutakse. Lisaks sellele lastakse ettevõtte tegevuse käigus ringlusesse ka teisi pakendiliike.

Toitlustusettevõttes on võimalik einestada kohapeal või toitu kaasa osta. Kaasaostmise osakaal 2018. aasta veebruarikuus oli ligi 30% müügi käibest ning külastajaid oli ligikaudu 2500. See tähendab, et iga kliendiga, kes ostis kaasa, kaasnes vähemalt üks pakendiliik ehk kokku üle 700 erineva pakendi. Kuna ettevõtte tegevuse raames lastakse turule pakend, mida ei tagastata, siis on vajalik selle üle arvestuse pidamine ja deklareerimine.

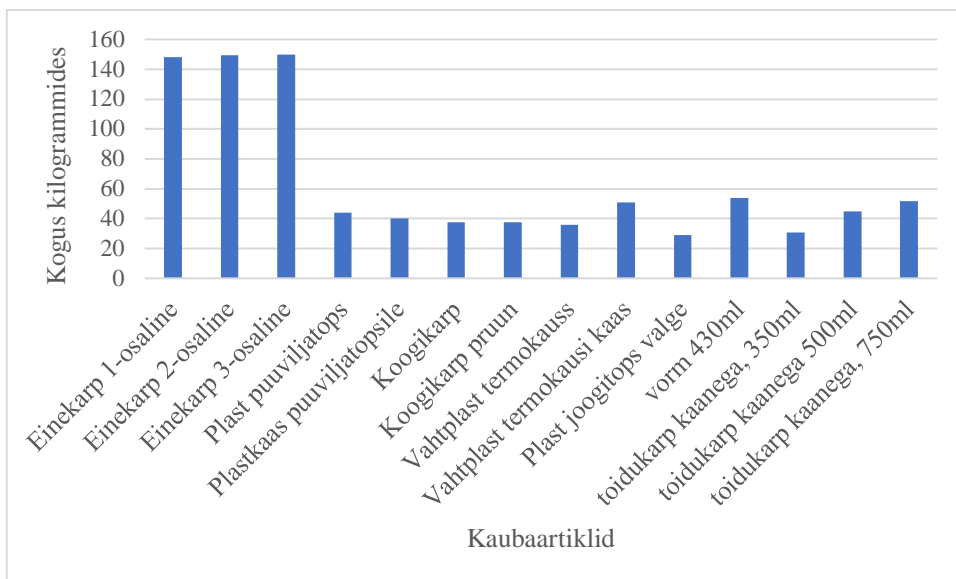
Selleks, et koostada toimiv süsteem, pidas autor vajalikuks tutvuda 2017. aasta pakendikogustega ning selle abil luua alus süsteemile. Raamatupidamisprogrammist sai autor aruande, millelt on näha kõik pakenditega seotud arved ja saatelehed. Kui eelnevalt sisestati arvetelt saadud summad kulukontole „Majanduskulu“, siis seoses süsteemi loomisega soovitab autor kasutama eraldi kulukontot „Pakendikulu“.

Aasta jooksul tehti kokku 12 tellimust, iga kuu keskpaigas ning kaup saabus enamasti kahe-kolme tööpäeva jooksul. Pakenditellimuste arvestamise tegi lihtsamaks see, et kõik pakendid hangiti ühelt tarnijalt. Seejärel otsis autor välja kõik 2017. aasta arved-saatelehed ning sisestas sealolevad kaubaartiklid (kokku 14) MS Office Excelisse. Samasse tabelisse sisestati ka ühe pakendiühiku mass. Kuigi saatelehtedel oli kirjas ka ühiku netomass, pidas autor kindluse huvides vajalikuks teostada kontrollkaalumised. Kaalumised tehti ettevõttes kohapeal. Saadud tulemused sisestati tabelisse kilogrammi täpsusega ning ümardati tuhandikeni.

Seejärel sisestati kõik kogused (tükkides), mis loeti välja saatelehtedelt. Arvestust peeti ühe kuu kaupa, kuna enamasti tellitigi kaubaartikleid kord kuus. Seejärel leiti ringlusesse lastud pakendite kogus, kui iga kaubaartikli aastane kogus korrutati ühe pakendiühiku massiga. Peale seda summeeriti kõikide sisse ostetud kaubaartiklite aastane mass ning tulemuseks saadigi pakendimass kilogrammides, mida ettevõtte ringlusesse saadab.

Koostatud tabelit saab kasutada pakendiarvestussüsteemi pidamiseks ka järgnevatel aastatel. Samuti on võimalik tabelist välja võtta andmeid nii ühe kuu kui ka kvartalite lõikes, olenevalt sellest, kuidas on kindlaks määratud pakendiarvestuse sisekorraeskirjas.

Siinkohal võib autor tuua näite 2017. aasta IV kvartali tellitud pakendite massi kilogrammides (vt Joonis 2).

Joonis 2. 2017. aasta IV kvartali pakendite mass, kilogrammides
Allikas: Autori koostatud

Süsteemi koostamisel peab arvestama ka tahtmatute vigade tekkimisega. Kindlasti on võimalikud inimlikud eksimused, kuna sissekanded tabelisse tehakse käsitsi ning nii võivad tekkida valed kogused, mille tulemusel tekivad valed andmed. Lisaks on ohuks ka see, et tarnija võib tahtmatult sisestada arvele vale koguse või pakendada vale koguse. Selle ärahoidmiseks on vajalik kauba kättesaamisel lugeda üle saabunud kogus ja kontrollida saatelehel olevat kogust, et ennetada tekkivaid valesid andmeid. Juhul, kui tegelikkuses saabunud kogus ja saatelehel olev kogus on erinevad, tuleb teatata tarnijale, kes parandab tekkinud vea ning edastab uue saatelehe õigete kogustega.

Pakendiarvestuse sisekorraeeskirja koostamist ja olemasolu hetkel Eestis ükski seadus ei nõua, kuid selle koostamine on soovituslik ning tuleb ettevõttele kasuks näiteks olukorras, kui mõne reegli vastu on eksitud. Lisaks hõlbustab see ettevõtte nii olemasolevate kui ka uute töötajate töökorraldusi ja -protseduure. Sisekorraeeskirjas märgitakse ära kõik ettevõttes olemasolevad pakendiliigid ning töötajate vastutusosalad. Peamiseks eesmärgiks on reguleerida pakendite käitlemist ja pakendimaterjali massi üle arvestuse pidamist ning see peab olema kooskõlas Eesti Vabariigis kehtivate seadustega. Pakendiarvestuse sisekorraeeskirja koostamisel tuleks lähtuda sellest, et ettevõttega mitteseotud isik oleks suuteline mõistma, kuidas toimub pakendikäitlus ettevõttes. Käesoleva töö raames pakendiarvestuse sisekorraeeskirja (vt Lisa 2) koostamisel on autor lähtunud ettevõtte eripäradest.

Ettevõttel endal ei ole võimalik ringlusesse lastud pakendeid tagasi korjata, seetõttu on neil valida, kas liituda taaskasutusorganisatsiooniga ja tasuda neile teenustasu või maksta aktsiisi taaskasutusse suunamata pakendimassi pealt. Kuna ettevõtte ei ole liitunud taaskasutusorganisatsiooniga (OÜ Eesti Pandipakend tegeleb vaid pakenditega, millel on kehtestatud tagatisraha), siis on ettevõttel aktsiisi tasumise kohustus. Autori koostatud pakendiarvestussüsteemi andmete põhjal on 2017. aasta IV kvartali pakendikoguste mass 828,5 kg ehk 0,829 t plastpakendeid ning 75 kg ehk 0,075 t paber ja kartongi. Vastavalt Pakendiaktsiisi seadusele ja Pakendiseadusele on ettevõtte kohustatud taaskasutama vähemalt 55% plastpakendeid ja 70% paber- ja kartongpakendeid.

Esiialgu näitab autor, mis summas tasutaks taaskasutusorganisatsioonile teenustasu, kui oldaks liitunud sellega. Taaskasutusorganisatsiooni tasude arvutamiseks kasutatakse järgnevat valemit:

$$\text{taaskasutusprotsent} \times \text{pakendimass (t)} \times \text{tariif (t)}$$

Plastpakendi tasu: $0,55 \times 0,829 \times 409 = 186,48\text{€}$

Paber- ja kartongpakendi tasu: $0,70 \times 0,075 \times 102 = 5,35\text{€}$

Kokku: 191,83€

Pakendiaktsiisi arvutamiseks kasutatakse järgnevat valemit:

$$\text{taaskasutusprotsent} \times \text{pakendimass (t)} \times \text{aktsiisimäär (t)}$$

Plastpakendi aktsiis: $0,55 \times 0,829 \times 2500 = 1139,88\text{€}$

Paber- ja kartongpakendi aktsiis: $0,7 \times 0,075 \times 600 = 31,5\text{€}$

Kokku: 1171,38€

Arvutustest selgus, et kui ettevõtte oleks liitunud taaskasutusorganisatsiooniga, peaks ka tasuma 191,83€ teenustasu (lisandub käibemaks 38,37€), mis oleks tunduvalt väiksem summa, kui pakendiaktsiis, mida ettevõtte oleks pidanud tasuma järgneva kvartali esimese kuu 15. kuupäevaks. Kuna autori andmetel ei ole ettevõttel seda tasutud, toob see kaasa ka intressitasumise kohustuse, mis on 0,06% päevas ehk 0,70€, mis ühes kalendrikuus on juba 21,00€. Maksuintress on ettevõtlusega mitteseotud kulu, mistõttu lisandub sellele ka ettevõtte tulumaks 20/80. Ühe kalendrikuus on selleks 5,25€.

Üheks kalendrikuus on maksuvõla kulud kokku 26,25€, millele lisandub pakendiaktsiisi tasumise kohustus. Arvestades, et pakendiaktsiisi summa ületab taaskasutusorganisatsioonile makstavat teenustasu ligi kuuekordselt, soovitab autor ettevõttel kindlasti liituda taaskasutusorganisatsiooniga.

3. UURING ETTEVÕTJATE TEADLIKKUSEST

Lõputöö raames viidi läbi ka küsitlusuuring ettevõtjate teadlikkusest pakendiarvestuse kohustuse kohta. Pakendiettevõtja, kes laseb turule pakendatud kaupa, impordib või pakendab seda, on kohustatud pidama arvestust pakendite ja nende jäätmete üle ning esitama deklaratsiooni. Sageli ei defineeri ettevõtjad end pakendiettevõtjatena, kuna levib arusaam, kui ise ei pakendata, siis järelikult ei ole. Kui ettevõtte impordib Eestisse pakendatud kaupa, siis on ta esimene ringlusesse suunaja Eestis ning on kohustatud pidama arvestust ja deklareerima vastavalt Pakendiseadusele.

3.1. Andmed ja meetodika

Küsimustiku edastamiseks kasutati veebipõhist Google Form-i. Küsimustik oli avalik 09.04.2018. kuni 10.05.2018. Esialgu kasutati küsimustiku edastamiseks sotsiaalmeedias Facebook Raamatupidamise ja majandusarvestuse gruppi ning Raamatupidamisportaali rmp.ee.

Kuna küsimustikule laekus esialgu eeldatust vähem vastuseid, siis otsustas autor personaalselt ettevõtjate poole läheneda. Selleks kasutas autor Pakendiregistrisse esitatud ettevõtete nimekirja. Pakendiregistri veebilehelt on võimalik kopeerida Exceli tabelarvutusprogrammi nimekiri üle 25 000 ettevõttest, kes on esitanud portaali oma pakendiaruande. Täpsemate ja ajakohasemate tulemuste saamiseks valis autor välja ettevõtted, kes on esitanud oma pakendiaruande 2016. või 2017. aasta kohta. Neid ettevõtteid oli kokku 3518. Valimi koostamiseks kasutas autor lihtsat juhuvalimit, mille tulemusena eraldatakse liikmeid lihtsa juhusliku valiku teel ning seejuures on igal liikmel võimalus saada valituks (Sauga, 2017). Selleks kasutas autor funktsiooni *Sampling* komplektist *Data Analysis*, millega valiti valimi mahuks 500 pakendiettevõtet, kellele saadeti Inforegistris olevate meiliaadressite põhjal küsimustik.

Küsimustik (vt Lisa 3) koosnes kolmest osast, sisaldades nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi.

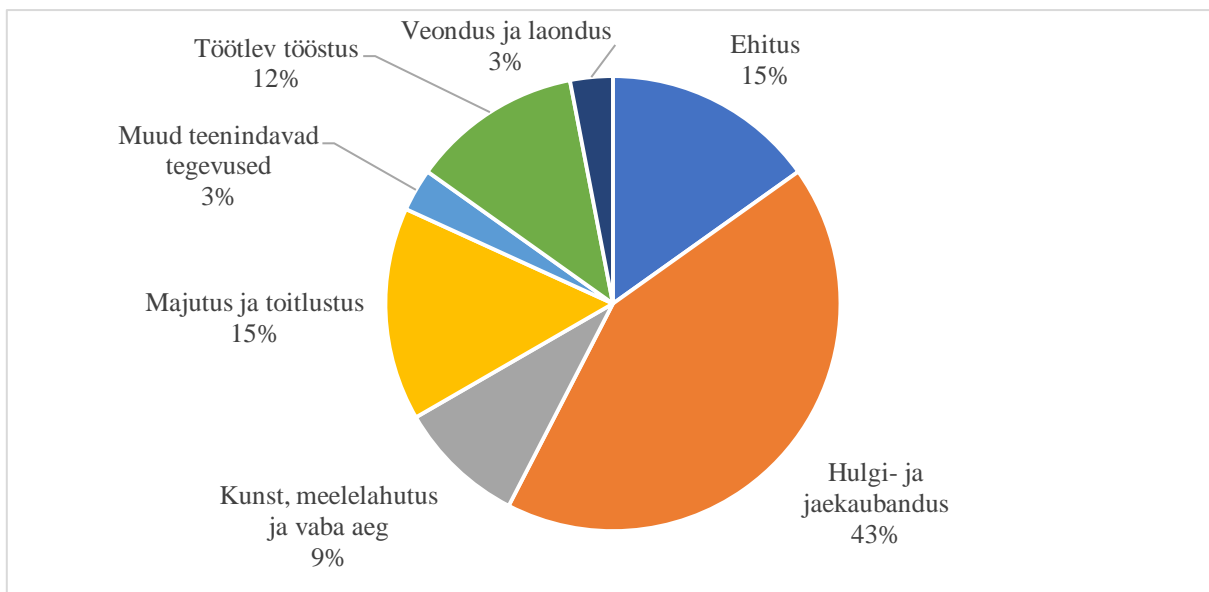
Esimeses osas soovis autor teada saada vastajate ettevõtete tegevusala, ettevõttes olevaid pakendiliike ja pakendiarvestuse olemasolu. Teises osas keskenduti rohkem pakendiarvestusele ning esitati

küsimusi pakendiarvestusprogrammide, pakendikogustest ning sellest, kas ettevõtte on liitunud taaskasutusorganisatsiooniga, esitab ise oma andmed Pakendiregistrisse, tasub aktsiisi või on sellest vabastatud. Kolmandas osas uuriti ettevõtete plastkandekottide arvestuse kohustust ning summat, mida ettevõtte tasub taaskasutusorganisatsioonile või riigile aastas. Lisaks oli vastajatel võimalus lisada kommentaare hetkel kehtiva seadusandluse kohta ning teha ettepanekuid, kuidas oleks võimalik ettevõtjaid teadlikumaks muuta.

3.2. Tulemused

Küsimustik oli avatud veidi rohkem kui kuu aega, kuid siiski oli vastanuid vähem kui autor oli oodanud. Vastajaid oli kokku 66. Küsimustik saadeti 500 ettevõtte üldmeiliaadressile, lisaks oli see saadaval ka sotsiaalmeedias ning ettevõtluse ja raamatupidamisega seotud portaalis. Autor peab vähese vastanute arvu põhjuseks teadmatust ning seda, et küsimustik saadeti üldmeilile, mitte otse raamatupidajale.

Üldandmetena paluti vastajatel määrata oma ettevõtte peamine tegevusvaldkond (vt Joonis 3).

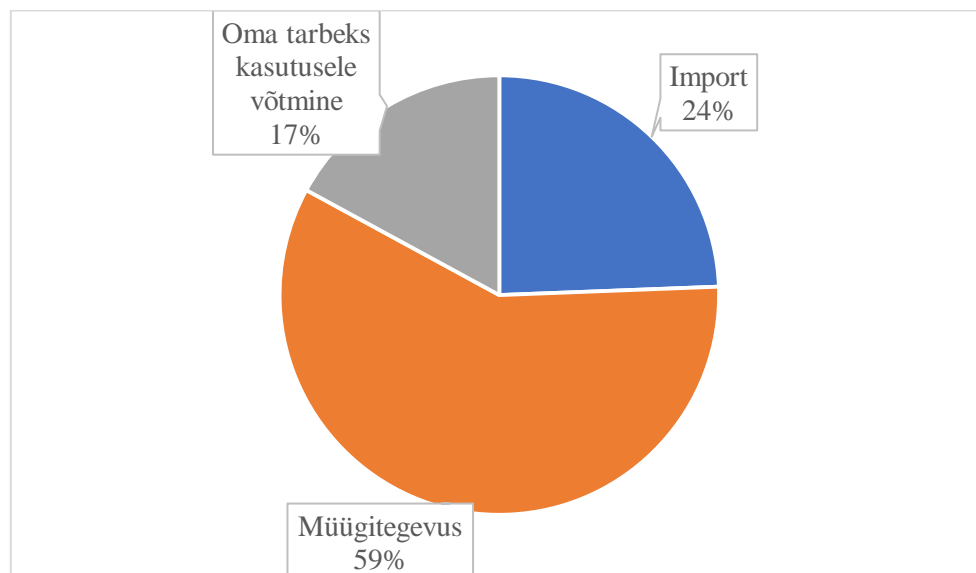

Joonis 3. Ettevõtete peamine tegevusvaldkond
Allikas: Autori koostatud

Ligi pool vastanud ettevõtetest tegeleb hulgi- ja jaekaubanduse valdkonnas. Järgnesid võrdse vastajate arvuga ehituse ning majutus ja toitlustuse valdkonnad. Kuigi ettevõtte tegevusvaldkondi EMTAK-i (Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator) järgi on 18, siis vastanuid oli kokku ainult seitsmest erinevast valdkonnast. Selleks, et saada infot teiste valdkondade ettevõtetest, peab autor vajalikuks kasutada muid viide küsimustiku edastamiseks. Järeldusena võib tuua, et enim pakendeid liigub hulgi- ja jaekaubanduse valdkonnas, kuna iga toode vajab kaitset nii transportimisel kui ka säilitamisel.

Pakendiliikidest kasutatakse enim paberit ja kartongi (67% vastanutest), just peamiselt hulgi- ja jaekaubanduses, kus seda kasutatakse rühmapakendina toodete transportimiseks. Samuti kasutatakse paberit ja kartongi majutus- ja toitlustusvaldkonnas ning töötlevas tööstuses. 27% vastanud ettevõtetest kasutab oma tegevuse käigus klaasi ning 33% plastikut. Autor peab oluliseks mainida ka seda, et enamus vastanud ettevõtteid kasutab kahte või enam pakendiliiki.

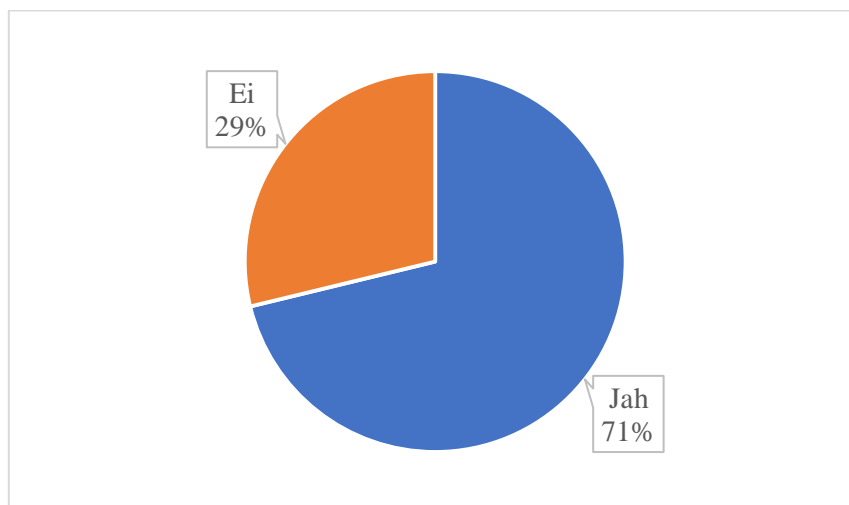
Vastanutest üle poole kasutab pakendimaterjale müügitgevuseks (vt Joonis 4).

Joonis 4. Pakendite teke ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Ligi veerand vastanutest impordib pakendeid Eestisse ja 17% võtab need oma tarbeks kasutusele. Jällegi on oluline mainida, et kolmandik vastanud ettevõtetest kasutab pakendimaterjale mitme tegevuse käigus.

Järgneval joonisel (vt Joonis 5) on välja toodud pakendiarvestuse pidamise osakaalud vastanud ettevõtetes.

Joonis 5. Pakendiarvestuse pidamine vastanud ettevõtetes
Allikas: Autori koostatud

Jooniselt selgub, et ligi kolmveerand vastanud ettevõtetest peab pakendiarvestust, kas raamatupidamisprogrammi abil või eraldi ise koostatud süsteemiga. Kuigi 19 ettevõtet väitis, et neil puudub pakendiarvestus, vastas 15 ettevõtet, kuidas ja mis programmi abil peetakse pakendiaruandlust. Autori arvates näitab selline vastuolu ikkagi segadust ja arusaamatust pakendite ja nende aruandluse suhtes. Järgnevate küsimuste vastuste põhjal selgus, et neljas vastanud ettevõttes ei peeta pakendiarvestust, kuigi pakendeid tegevuse käigus tekib.

Pakendiaruandluses on oluline osa õige pakendimaterjali koguse arvestamine. Selleks kasutab 71% pakendiarvestust pidavatest ettevõtetest infot saatelehelte (tarnijalt). Nendest 42% teostab ise ka kontrollkaalumisi paralleelselt. Kaalumised on väga olulised, kuna saatelehtedel võivad tekkida tahtmatud inimlikud eksimused. Samuti on oluline saatelehtedel oleva kauba koguse kontrollimine, mida peaks tegema jooksvalt kauba saabumisel.

Ligi pooled vastanud ettevõtetest on sõlminu lepingu taaskasutusorganisatsiooniga, kellele on oma kohustused delegeerinud. Ainult viis ettevõtet esitab oma pakendimaterjali koguse andmed ise Pakendiregistrile ning üks ettevõtte on vabastatud aruande esitamisest, sest nende pakendikoguse mass

on piisavalt väike. Nendest ettevõtetest, kes on sõlminud lepingu taaskasutusorganisatsiooniga, 85% on märkinud oma pakendikoguseks, mis Eesti turule paisatakse, üle 5000 kg aastas. Paljud neist ettevõtetest on avaldanud ka summa, mida nad tasuvad taaskasutusorganisatsioonile, ning need jäävad vahemikku 1000 kuni 5000 eurot. Eelnevas peatükis tehtud arvutuskäigu põhjal võib autor järeldada, et kui ettevõtted oleksid valinud aktsiisi tasumise, siis oleks riigile makstavad summad märkimisväärselt kõrgemad.

Alates 2017. aasta aprillikuust on ettevõtted, kes tegutsevad üle 100-ruutmeetrise pindalaga müügikohaga, kohustatud pidama arvestust tarbijatele müüdava ja tasuta antavate õhukeste ja eriti õhukeste plastkandekottide kohta. Seetõttu soovis autor ka teada, kas ettevõtted on teadlikud viimasest seadusemuudatusest. Selgus, et 23-l vastajal on suuremaid müügikohti kui 100m² ning neist kaheksa ainult peab plastkandekottide kohta arvestust.

Lisaks oli vastajatel ka võimalus kommenteerida ja/või teha ettepanekuid, kuidas muuta olemasolevat süsteemi ning võimalusi ettevõtjaid teadlikumaks muuta. Palju vastused hõlmasid ettepanekuid riigipoolsetest koolitustest. Peale selle märkis mitu vastajat ära ka teabelehtede koostamise ja levitamise. Samuti mainiti ära ka riigipoolset kontrolli ettevõtete üle, kes hoiduvad deklareerimisest teadlikult või ei ole pakendiarvestuse kohustusest üldse teadlik.

Küsimustiku vastuste põhjal võib autor väita, et ettevõtted on pigem teadlikud pakendiarvestuse kohustusest. Peamiselt tekib pakendeid hulgi- ja jaekaubanduses müügitegevuse käigus, kuid mitte üle 5000 tonni aastas. Paljud ettevõtted saavad infot pakendikoguste kohta tarnijate saatelehtedelt, kuid neist pooled teostavad ise ka kontrollkaalumisi. Viimase redaktsiooniga kaasnenud plastkandekottide arvestust peab kolmandik ettevõtetest.

Autori arvates võiks antud teemat edasi uurida ning samalaadse küsimustikuga pöörduda rohkemate ettevõtete poole, et vastanute arv oleks suurem ning saaks teha laiemapõhjalisi järeldusi. Peale selle on oluline riigipoolse teavitussüsteemi loomine, kas koolitused raamatupidajatele, infovoldikud või veebipõhised seminarid.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö teemaks oli pakendiarvestussüsteemi koostamine toitlustusettevõttele ning uuring pakendiarvestuse teadlikkusest. Töö eesmärgiks oli koostada pakendiarvestussüsteem ning pakendiaruandluse sisekorraeskiri toitlustusega tegelevale ettevõttele ja selgitada välja ettevõtjate teadlikkus pakendiarvestuse kohustusest. Lähtuvalt seatud eesmärkidest püstitati järgnevad uurimisülesanded: anda ülevaade pakendiseadusest, pakendiaktsiisi seadusest ja pakendiarvestuse regulatsioonist Eestis, koostada toitlustusega tegelevale ettevõttele pakendiarvestussüsteem ning pakendiarvestuse sisekorraeskiri, uurida ettevõtjate teadlikkust pakendiarvestuse kohustusest.

Töö teoreetilises osas anti ülevaade pakendite liigitusest ning Pakendiseaduses olevatest mõistetest ja pakendiaruandlusega seotud organisatsioonidest. Samuti toodi välja viimaste aastate olulisemad Pakendiseaduse muudatused ning kirjeldati nende sisu ja kohustusi ettevõttele. Seadusemuudatuse tulemusel on kõik ettevõtted, kes lasevad oma tegevuse käigus ringlusesse rohkem kui viis tonni pakendeid, kohustatud laskma auditeerida pakendiarvestust. Paljud mikroettevõtted aga ei lase ringlusesse nii palju pakendeid ning ei ole auditeerimiskohustuslased. Seetõttu ei ole nad aga teadlikud pakendiarvestuse pidamise kohustusest. Lisaks selgitati pakendiaktsiisi tasumise olemust ning võrreldi aktsiisimäärasid ja taaskasutusorganisatsioonile makstavaid tariife. Selgus, et tariifid on madalamad kui aktsiisimäärad, seetõttu on ettevõtetel tasuvam liituda taaskasutusorganisatsiooniga.

Töö praktilises osas koostati ühele toitlustusega tegelevale ettevõttele pakendiarvestussüsteem. Selleks kirjeldati esialgu ettevõtet ning toodi välja tegevused, millega lastakse pakendimaterjale ringlusesse. Samuti toodi välja kõik ettevõtte tegevuse käigus kasutatavad pakendid. Seejärel kirjeldati protsessi, kuidas koostati MS Exceli programmi abil pakendiarvestussüsteem, mille aluseks olid 2017. aasta andmed. Töö raames koostati ettevõttele pakendiarvestuse sisekorraeskiri, mille eesmärgid ja olemust ka tutvustati. Töö käigus selgus, et ettevõtte pakendite kogus on piisavalt suur, mistõttu on ettevõttes deklareerimise ja aktsiisi tasumise kohustus. Autor arvutas välja pakendiaktsiisi summa ühe kvartali kohta ning võrdles seda taaskasutusorganisatsioonile makstava teenustasuga. Nagu ka esimeses osas aktsiisi- ja tariifimäärade võrdlusest selgus, on ettevõttel kasulikum anda oma kohustused üle taaskasutusorganisatsioonile. Uuritud ettevõtte hoiaks kokku igas kvartalis ca 100

eurot. Teades, et ettevõtte laiendab oma tegevust ja turule paisatav pakendite kogus kasvab, soovib autor esimesel võimalusel liituda taaskasutusorganisatsiooniga.

Töö raames viidi läbi ka küsitlus, et selgitada välja ettevõtjate teadlikkusest pakendiarvestuse kohustusest. Uurimisvahendina kasutati veebipõhist küsimustikku, mida esialgu edastati sotsiaalmeedias ja raamatupidamisportaalis, kuid väheste vastuste tõttu otsustas autor personaalselt läheneda ettevõtjate poole saates küsimustiku ettevõtete üldmeiliaadressile. Kokku oli vastajaid 66. Küsimustik koosnes kolmest osast: esimese osa moodustasid küsimused ettevõtte tegevusala ja pakendiarvestuse pidamise kohta; teises osas esitati küsimusi pakendiarvestusprogrammide, pakendikogustest; kolmandas osas uuriti ettevõtetelt plastkandekottide arvestuse pidamise kohustust ning lisaks saadi anonüümselt välja tuua summa, mida ettevõtte tasub taaskasutusorganisatsioonile või aktsiisina riigile. Küsitluse tulemusena väitis autor, et ettevõtted on pigem teadlikud pakendiarvestuse pidamise kohustusest ning selgus, et peamiselt tekib pakendeid hulgi- ja jaekaubanduses müügitegevuse käigus.

Edasiseks arenduseks võiks autori arvates samalaadse küsimustikuga rohkemate ettevõtjate poole pöörduda mõnda teist meetodit kasutades. Lisaks peab autor oluliseks ka riigipoolset info jagamist näiteks koolituste või informatiivsete e-kirjadena, mis hõlmaksid pakendivaldkonda puudutavaid juhendeid ja seletusi.

VIIDATUD ALLIKAD

Eesti Statistikaamet. (2017). RR01: Riigieelarvesse laekunud maksud. [E-andmebaas]
<http://www.pub.stat.ee> (2. aprill 2018).

Einholm, E. (2016) *Pakendiarvestuse arendamine pakendiseaduse nõuetest lähtuvalt (Kaks Kokka OÜ ja Lindens Group OÜ näitel)*. (Lõputöö). TTÜ Tallinna Kolledž. Tallinn.

Jesjutina, V. (2017) *Juhendmaterjali koostamine pakendiarvestuse süsteemi parendamiseks Eestis*. (Lõputöö). Tartu Ülikool. Tartu.

Keskkonnaministeeriumi kodulehekül. Kättesaadav: <https://www.envir.ee/et/jaatmed>, 21. märts 2018.

Moora, H. (2005). *Pakenditeatmik*. Säästva Eesti Instituut. Kättesaadav:
www.digar.ee/arhiiv/et/download/40730, 5. aprill 2018.

Packaging and Packaging Waste. (2018). Kättesaadav:
http://ec.europa.eu/environment/waste/packaging/index_en.htm, 5. aprill 2018.

Pakendiseadus. RT I 2004, 41, 278.

Pakend. (2016). Maksu- ja Tolliamet. Kättesaadav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/aktsiisid-varahasartmang/pakend>, 16. mai 2018.

Pakendiaktsiisi seadus. RT I 1997, 5, 31.

Pakendiseaduse muudatus leevendab ettevõtte kohustusi. (2015) Kättesaadav:
<http://www.envir.ee/et/uudised/pakendiseaduse-muudatus-leevendab-ettevotete-kohustusi>,
21. märts 2018.

Pärgma, R. (2017). *Valitsus läheb protestidest hoolimata pakendimaksuga edasi*. Kättesaadav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/valitsus-laheb-protestidest-hoolimata-pakendimaksuga-edasi?id=78165040>, 5. aprill 2018.

Sauga, A. (2017). *Statistika: Statistika õpik majanduseriala üliõpilastele*. Tallinn: TTÜ kirjastus.

Sortimise ABC. (2016). Keskkonnaministeerium. Kättesaadav: https://www.envir.ee/sites/default/files/vaheleht_kkm_2016_loplik.pdf, 01.05.2018.

Suhhonenko, V. (2016). *Pakendiarvestuse süsteemi täiustamine Amphenol ConneXus OÜ näitel*. (Lõputöö). TTÜ Tallinna Kolledž. Tallinn.

Tariifid 2018. Eesti Pakendiringlus. Kättesaadav: http://www.pakendiringlus.ee/web2/?cat_ID=7&page_id=26, 26. aprill 2018.

Waste. Kättesaadav: <http://ec.europa.eu/environment/waste/index.htm>, 05. aprill 2018.

SUMMARY

COMPOSING SYSTEM OF RECORD OF PACKAGING MATERIALS FOR RESTAURANT BUSINESS AND SURVEY OF AWARENESS OF PACKAGING REPORTING

Gerli Ljahovski

The aim of this bachelor's thesis is to investigate entrepreneurs' awareness of the obligation to keep records of packaging materials and to compose and develop a packaging accounting system for restaurant business. The research problem is that regardless of the recent changes in Packaging Act, entrepreneurs are not aware of the obligation to keep records of packaging materials. Based on the problem the following research tasks were set out: to provide an overview of the Packaging Act and Packaging Excise Act; to prepare the system for keeping records of packaging materials and create internal rules of packaging accounting system for selected restaurant business; to investigate entrepreneurs' awareness of packaging reporting by online questionnaire.

In the theoretical sections is an overview of the types of packaging materials and the definitions related to Packaging Act and the organizations connected to it. Also, author describes the recent changes of Packaging Act and their possible impact and responsibilities to companies. Companies who deliver annually more than five tons of packaging materials to market are obligated to have an audit of the packaging records. Many micro-enterprises do not deliver this much amount of packaging and are not obligated to have an audit, therefore they are not aware of the obligation of keeping records of packaging material. In addition, the nature of the excise duty on packaging is clarified and the excise rates and revenues paid by the recovery organization are compared. It turns out that tariffs are lower

than excise duties, which makes it more profitable for companies to merge with the recovery organization.

In the practical part of the work, a packaging accounting system was developed for selected restaurant business. Firstly, the author describes the selected company and brought out the activities by what the packaging materials are put into circulation. Then is described how the process of composing the packaging accounting system was done based on the data from 2017. During the work, it turned out that the packaging of the company is large enough, which is why it has the responsibility to declare and pay the excise duty. The author calculated the amount of excise duty on packaging per quarter and compared it to the recovery organization service fee. As in the first part, the comparison of the excise and the tariff value has revealed that it is more profitable for the company to transfer its obligations to the recovery organization. In the framework of the work, the internal procedure of packaging accounting is drawn up for the company, the aims and nature of which are also presented.

A survey was carried out on the awareness of entrepreneurs about the obligation of packaging accounting. As a research tool the author used an online questionnaire, which was provided by social media and the accounting website, but due to few responses, the author decided to approach to companies personally by sending the questionnaire the companies' general address. The questionnaire was available for one month and there were 66 respondents.

The questionnaire consisted of three parts: the first part was the questions about the company's business and packaging accounting; In the second part, questions were asked about packaging programs, packaging volumes; In the third section, companies were asked to keep a record of plastic bag and, in addition, they could anonymously indicate the amount that the company pays to the recovery organization or excise duty to the state. As the result of the survey, the author claimed that companies were more likely to be aware of the obligation to keep records of their packaging and explained that packaging material come into circulation mainly from wholesale and retail companies by sales activity.

In addition, the respondents mentioned that it is necessary from the state to share information by spreading informative e-mails or organizing seminars or tutorials.

LISAD

Lisa 1. Euroopa Komisjoni direktiivi 2013/2/EL I lisa

Selgitavad näited kriteeriumi I kohta

Pakend on:

- CD-karpi ümbritsev kile;
- kataloogide ja ajakirjade postikotid (koos selle sees oleva ajakirjaga);
- koogialused, mida müüakse koos koogiga;
- elastsesse materjali (nt plastkilesse, alumiiniumfooliumi, paberisse) mähitud torud ja silindrid, v.a sellised torud ja silindrid, mis on ette nähtud kasutamiseks tootmiseseadme osana ja mida ei kasutata toote esitamiseks kaubaüksusena;
- lillepotid, mida kasutatakse üksnes taimede müümiseks ja transportimiseks, mitte aga taime kogu eluea jooksul kasutamiseks;
- klaaspudelid süstelahuste jaoks;
- CD-hoidjad (müüakse koos CD-dega, ei ole ette nähtud CD-de hoidmiseks);
- riidepuud (müüakse koos rõivaesemega);
- tikutoosid;
- steriilsed kaitsesüsteemid (kotid, alused ja materjalid, mis on ette nähtud toote steriilsuse säilitamiseks);
- joogiautomaatide kapslid (nt kohvi-, kakao-, piimakapslid), mis kasutamise käigus tühjenevad;
- korduvtäidetavad terasanumad gaaside hoidmiseks, v.a tulekustutid.

Pakend ei ole:

- lillepotid taime kogu eluea jooksul kasutamiseks;
- tööriistakastid;
- teekotid;

Lisa 1 järg.

- juustu ümbritsev vahakiht;
- vorstikestad;
- riidepuud (müüakse eraldi);
- joogiautomaatide kohvikapslid, kohvi sisaldavad fooliumkotikesed ning paberist kohvifiltrid, mis visatakse ära koos kasutatud kohvitootega;
- printerikassetid CD-, DVD- ja videokassettide karbid (müüakse koos selle sees asuva CD, DVD või videokassetiga);
- CD-hoidjad (müüakse tühjana, ette nähtud CD-de hoidmiseks);
- lahustuvad pesuainekotid;
- hauatuled (nõud küünalde põletamiseks);
- mehaaniline käsiveski (sisse ehitatud korduvtäidetavasse anumasse, nt korduvtäidetav pipraveski).

Selgitavad näited kriteerium II kohta:

Pakend, mis on mõeldud täitmiseks müügikohas:

- paber- või plastkandekotid;
- ühekorraldrikud ja –topsid;
- isekleepuv kile;
- võileivakotid;
- alumiiniumfoolium;
- plastkile puhaste riiete ja pesu pakkimiseks pesumajades.

Ei ole pakend:

- segur;
- ühekorranoad, -kahvlid ja –lusikad;
- pakkimispaber (müüakse eraldi);
- paberist küpsetusvormid (müüakse tühjalt);
- koogialused, mida müüakse ilma koogita.

Lisa 1 järg.

Selgitavad näited kriteeriumi III kohta

Pakend:

- toote küljes ripuvad või sellele kinnitatud etiketid.

Pakendi osa on:

- ripsmetuši hari, mis on ühtlasi pakendi korgi osa;
- muule pakendile kinnitatud kleebised;
- klambrid;
- plastümbrised;
- pesuaine doseerimise vahend, mis on ühtlasi anuma korgi osa;
- mehaaniline käsiveski (sisse ehitatud ühekordselt täidetavasse anumasse, mis sisaldab teatavat toodet, nt pipraga täidetud pipraveski).

Pakend ei ole:

- raadiosagedustuvastuse (RFID) märgised”.

Lisa 2. Ettevõtte pakendiarvestuse sisekorraeskiri

ÜLDSÄTTED

Ettevõtte X pakendiarvestuse sisekorraeskiri reguleerib ettevõtte tegevuse käigus tekkivate ja ringlusesse lastavate pakendite arvestust ning aruandluse korraldamise põhimõtteid. Käesolev sisekorraeskiri on kooskõlas Eesti Vabariigi seadustega, sh Pakendiseadusega.

Ettevõtte tegutseb toidlustusvaldkonnas, mistõttu kõik ringlusesse lastavad pakendid on seotud toidu pakendamisega. Pakendiarvestus toimub raamatupidamise algdokumentidel (arved, saatelehed), regulaarsete kontrollkaalumiste ning kassasüsteemis olevate andmete tulemusel. Kõiki raamatupidamise algdokumente säilitatakse seitse aastat paber kandjal.

Pakendikoguste massi arvestust peetakse programmi Microsoft Office Excel abil, kuhu ettevõtte raamatupidaja sisestab saatelehtedel olevad pakendite kogused ning kontrollkaalumiste põhjal saadud pakendite mass. Saadud andmete põhjal on koostatud tabel, mida täidetakse jooksvalt. Pakendite kontrollkaalumised toimuvad ettevõttes kord aastas, olenevalt olukorrast eelistatavalt aasta alguses.

Kontrollkaalumisi teostavad ettevõtte juhatuse poolt valitud töötajad ning tulemused on algandmeteks pakendimaterjali koguse massi deklareerimisel. Juhul, kui vahetatakse tarnijat või võetakse kasutusele uusi kaubaartikleid, siis toimub uute pakendite kontrollkaalumise esimesel võimalusel ning tulemused sisestatakse eelmainitud tabelisse. Kontrollkaalumiste tulemuste õiguse eest vastutavad juhatuse liikmed.

Pakendiarvestust peetakse pakendiliikide lõikes kõikide erinevate kaubaartiklite kohta ning korrektse pakendiaruande õigeaegse esitamise eest vastutavad juhatuse liikmed, kes vajadusel delegeerivad oma kohustused ettevõtte raamatupidajale. Kui pakendikoguste mass ületab pakendiseaduses sätestatud auditeerimiskohustuse piirmäära, tellitakse ettevõttesse pakendiaudit.

Lisa 3. Küsimustik

Ettevõtjate teadlikkus pakendiarvestusest

1. Mis on ettevõtte peamine tegevusala? (EMTAKi järgi)

- Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük
- Mäetööstus
- Töötlev tööstus
- Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine
- Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus
- Ehitus
- Hulgi- ja jaekaubandus
- Veendus ja laondus
- Majutus ja toitlustus
- Info ja side
- Finants- ja kindlustustegevus
- Kutse-, teadus- ja tehnikalane tegevus
- Haldus- ja abitegevused
- Avalik haldus ja riigikaitse
- Haridus
- Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne
- Kunst, meelelahutus ja vaba aeg
- Muud teenindavad tegevused
- Muu

2. Milliseid pakendiliike ettevõttes kasutatakse?

- Klaas
- Plastik
- Paber ja kartong
- Metall
- Puit
- Muu

3. Millise tegevusega kaasneb pakend?

- Müüгитеgevus
- Import
- Oma tarbeks kasutusele võtmine

4. Kas ettevõttes toimub pakendiarvestus?

- Jah
- Ei

Pakendiarvestus

- 5. Kuidas peetakse pakendiarvestust?**
- Raamatupidamistarkvara abil
  - Laoarvestuse abil
  - Eraldi programmiväline arvestus
  - Muu
- 6. Kuidas toimub arvestus pakendimassi üle?**
- Ise teostatud kontrollkaalumised
  - Info saatelehel (tarnijalt)
  - Muu
- 7. Ettevõtte on:**
- sõlminud taaskasutusorganisatsiooniga pakendite kogumise ja taaskasutamise lepingu
  - esitanud pakendiregistrile aruande
  - deklareerinud ja maksnud pakendiaktsiisi
  - vabastatud aruande esitamisest pakendiregistrile
- 8. Ettevõtte aastane pakendikogus (mis lastakse ringlusesse Eesti turul) on:**
- 1-200 kg
  - 201-5000 kg
  - Üle 5000 kg

Plastkandekotid

- 9. Kas ettevõttel on suuremaid müügikohti kui 100m²?**
- Jah
  - Ei
- 10. Kas teie ettevõtte on kohustatud pidama arvestust tarbijatele müüdavate ja tasuta antavate õhukeste ja eriti õhukeste plastkandekottide kohta ning esitama andmeid pakendiregistrisse?**
- Jah
  - Ei
  - Ei ole teadlik
- 11. Kui palju maksab Teie ettevõtte teenustasu taaskasutusorganisatsioonile või pakendiaktsiisi riigile (aastas)?**
- 12. Kommentaarid ja ettepanekud, kuidas muuta olemasolevat süsteemi ja/või ettevõtjaid teadlikumaks muuta.**